

მიცვალებულის კულტთან დაკავშირებული რიტუალების ამსახველი

კოლოკაციები სვანურში¹

(ეთნოლინგვისტური ანალიზი)

საკვანძო სიტყვები: სვანური, არქაული, კოლოკაციები, რიტუალები

აბსტრაქტი

ეთნოლინგვისტიკაში ტერმინით **კოლოკაცია** აღინიშნება ტრადიციებით გამაგრებული სხვადასხვა სტერეოტიპული ქცევა, (წეს-ჩვეულება, რიტუალი), რომელიც გამოხატულია მყარი ენობრივი ერთეულით. სვანური ხასიათდება არქულობით; ასევე **რიტუალების ამსახველი** და დარგობრივი, ყოფითი... ლექსიკის, ფრაზეოლოგიზმების, კოლოკაციების სიმდიდრითა და მრავალფეროვნებით.

სვანურში გამოვლინდა მიცვალებულის კულტთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებების, რიტუალების ამსახველი **ორ ათეულზე** მეტი კოლოკაცია (**ლახორთე ლიზი** „სულების წასვლა სამსჯელოდ“, **ლიქუნგვეში** „მიცვალებულის კულტთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებები“, **ქვინი ლიტხე** „სულის დაბრუნება“. **ხოჩა ლაქუნ** „სასუფეველი“ სიტყვასიტყვით „კარგი სულეთი“) ...

პუბლიკაციაში წარმოდგენილია ამ კოლოკაციათა ეთნოლინგვისტური ანალიზი; შესწავლილია კოლოკაციათა გამოყენების **კონტექსტი**, **სტრუქტურა** და **სემანტიკა**. აღნაგობის მიხედვით სვანურში გვხვდება როგორც ზმნურკომპონენტის (მაგ. **ლახორთე ლიზი** „ლაახორში სულების წასვლა სამსჯელოდ“, **ლიქუნგვეში** „მიცვალებულის კულტთან დაკავშირებული

¹კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით (საგრანტო პროექტი № FR-21-2100)

რიტუალები“... ასევე ოდენ სახელური სტრუქტურის კოლოკაციები (ხოჩა ლაქუნ „სამოთხე“ (< „კარგი სულეთი“), ხოჩა ნალხორ „სულების კარგი ნამსჯელი“, ჯოდი ჰამ „სულების გაცილების რიტუალი“ (< გრძელი დილა“)...

ქართველოლოგიაში ითვლება, რომ ქართველურ ენათა შორის სვანური ყველაზე მეტად ხასიათდება არქაულობით. შესაბამისად, წეს-ჩვეულებებთან, რიტუალებთან დაკავშირებული სვანური ფრაზეოლოგიზმებისა და კოლოკაციების ეთნოლინგვისტური ასპექტით კვლევა იძლევა უაღრესად საინტერესო დასკვნების გაკეთების შესაძლებლობას.

Ketevan Margiani

Sokhumi State University

Collocations Depicting Rituals Related to the Cult of the Dead in Svan²

(Ethnolinguistic Analysis)

Key Words: Svan, Customs, Archaic, Collocation

Abstract

In ethnolinguistics, the term collocation refers to various stereotyped behaviors (customs, rituals) reinforced by tradition, which are expressed by a solid linguistic unit. Svan language is characterized by the richness, variety, and archaicness of vocabulary, phraseology, and collocations depicting different traditions and customs.

More than two dozen collocations depicting customs and rituals related to the cult of the soul and the dead are revealed in the Svan language. **Lakhorte lisi** (ლალხორთე ლიზი) refers to

² The research was carried out with the financial support of the Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia (grant project No. FR-21-2100)

the gathering of souls and making future decisions about what will happen in the coming year; **Likungweshi** (ლიკუნგვეში) includes rituals related to the cult of the dead; **Kwini litkhe** (ქვინი ლიტხე) means returning of the soul; **Khocha Lakun** (ხოჩა ლაკუნ) meaning heaven, a literal translation is “good abode of souls,” etc. The publication presents an ethnolinguistic analysis of these collocations. The context and structure of the use of collocations are studied.

Studies have shown that, according to the structure, there are collocations in Svan that are characterized by a verb component and a subject component **Khocha Lakun** (ხოჩა ლაკუნ) meaning heaven, a literal translation is “good abode of souls”, **Jodi Ham** (ჯოდი ჰამ) meaning ritual of sending away souls, a literal translation is “long morning”).

In Kartveliology, it is considered that Svan is the most archaic among the Kartvelian languages. Accordingly, the ethnolinguistic research of Svan phraseology and collocations related to customs and rituals provides an opportunity to make extremely interesting conclusions.

ძირითადი კვლევა: საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ხაზგასმით არის მითითებული სვანური ენის ლექსიკის სიმდიდრისა და არქაულობის შესახებ. მაგ. პრე ქართველურიდან მომდინარე და-ძმის აღმნიშვნელი ოთხი ლექსიკური ერთეული; სიარულის აღმნიშვნელი 300-მდე საწყისი და შესაბამისად ამდენივე ზმნაც სვანურისა. განსაკუთრებით მრავალფეროვანია სვანური დარგობრივი ლექსიკით, საყოფაცხოვრებო სიტყვებით, ეთნოგრაფიული მონაცემებით და მასალებით... სიმდიდრეს ქმნის ერთი და იმავე საგნის თუ მოქმედების ორი და მეტი სახელი ყველა დიალექტში, ლექსიკის სიმდიდრეს ასევე განაპირობებს დიალექტებში სხვადასხვა სახელწოდებით ან ერთი სიტყვის სხვადასხვა მნიშვნელობით ხმარება, სიტყვაწარმოება აფიქსაციისა და კომპოზიციის მეშვეობით [თოფურია, 2002: 214].

სვანური ხასიათდება ასევე რიტუალების ამსახველი ლექსიკის, ფრაზეოლოგიზმების, კოლოკაციების სიმდიდრით და მრავალფეროვნებით. რამდენიმე სიტყვა ეთნოლიგვისტური ტერმინის -კოლოკაციის შესახებ: ნებისმიერი

ხალხის ეთნოგრაფიულ სინამდვილეში მკაფიოდ თვალსაჩინოა ადამიანთა ურთიერთობების, ქცევის ნორმებისა და ქმედებების სტერეოტიპულობა, რაც განმტკიცებულია ტრადიციებით. ამგვარი წეს-ჩვეულებებისა და რიტუალებისთვის დამახასიათებელია მდგრადობა და რეგულარობა – ერთი და იმავე სახით მრავალჯერ განმეორებადობა, რაც სათანადო ასახვას ჰპოვებს ენაშიც: „ტრადიციებით გამაგრებული ესა თუ ის მყარი სტერეოტიპული ქცევა, ქმედება თუ მოვლენა (წეს-ჩვეულება, რიტუალი) ტრადიციული საზოგადოების დისკურსში მყარი ენობრივი ერთეულით – კოლოკაციით არის ხოლმე სახელდებული და გამოხატული“ [აზმაიფარაშვილი, 2020: 16]

წინამდებარე პუბლიკაციაში სულის და მიცვალებულის კულტის რიტუალებთან დაკავშირებული კოლოკაციების საანალიზო მასალა ამოკრებილია: სვანური ენის ლექსიკონებიდან; ბ. ნიჭარაძის, ივ. მარგიანის, ვ. ბარადაველიძის, ე.კოჭენიკოვას ეთნოგრაფიული მემკვიდრეობიდან... ე. გაზდელიანის, რ. გუჯეჯიანის, ნ. წერედიანის, ხ. იოსელიანის... პუბლიკაციებიდან.

სანალიზო მასალის დიდი ნაწილი წარმოდგენილია ასევე დალის ხეობის საექსპედიციო ჩანაწერებიდან 2006–2008 წლებში: მოგეხსენებათ, დალის ხეობა ისტორიული მხარეა დასავლეთ საქართველოში, აფხაზეთში. ამ მხარეს ანტიკურ ეპოქაში მივსიანეთი ანუ მისიმიანეთი ეწოდებოდა, შუა საუკუნეებში - დალის ხეობა, XIX საუკუნეში - წებელდა-დალის საბოქაულო, საბჭოთა ეპოქაში - აფხაზეთის სვანეთი, XXI საუკუნეში - ზემო აფხაზეთი (სახელწოდებათა ასეთი მრავალფეროვნებაც კი, ვფიქრობთ, თავისთავად მიანიშნებს საქართველოს ისტორიაში ამ ხეობის განსაკუთრებულ როლსა და მნიშვნელობაზე). **გასულ საუკუნეში პოლიტიკური ვითარებიდან გამომდინარე** თითქმის ათეული წლების განმავლობაში ვერ ხერხდებოდა დედაქალაქიდან (მაგ. ტოპონიმიკის ლაბორატორიის...) სამეცნიერო მივლინების განხორციელება მასალის ჩასაწერად და შესაკრებად ისტორიულ კოდორის ხეობაში. 1986–2008 წლებში მშობლიურ დალის ხეობაში ჩვენ (როგორც მკვიდრმა და არა თბილისიდან მივლინებულმა) აღვსუსხეთ

და ჩავიწერეთ მრავალფეროვანი დიალექტოლოგიური და ეთნოლინგვისტური მასალა... 2008 წლის აგვისტოს ტრაგიკული მოვლენების შედეგად, სამწუხაროდ, დალის ხეობის დედასამშობლოსგან დროებით მოკვეთის შემდგომ ამ მასალის მნიშვნელობა, ვფიქრობთ, უდავოდ გაიზარდა. შესაბამისად წინამდებარე კვლევაში დიდწილად არის წარმოდგენილი ისტორიული დალის ხეობის ეთნოლინგვისტური მასალები პირადი არქივიდან.

მიცვალებულის კულტთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებების, რიტუალების ამსახველი სვანური კოლოკაციებია:

ლიქუნგტეში „მიცვალებულის კულტთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებები, ქელების (გასვენების, ორმოცის, წლისთავის) „ლიფაანების“ რიტუალები“.

ლიჯგრი-ლიფანე „მიცვალებულთა სახელზე საკურთხე ტაბლების დადგმა და ლოცვით მოხსენიება“.

ქუნრუტ ლისგუჯინე „სულების გაცილება“ „სულების გაბრძანება“.

ლახორთე ღრზი / ლალხორთე ღრზი „ლალხორში სულების წასვლა სამსჯელოდ“

ჩჩჩ ლიშდე / ჩჩჩი ლიშდწლ – წვერის მოკვეთის რიტუალი მეორმოცე დღეს.

სიტყვასიტყვით „წვერის დაყრა“, „წვერის მოჭრა“.

ჩჩჩ ლიქცე „წვერის მოჭრა“.

ჩჩჩი მუქცე „წვერის მოკვეთის რიტუალის შემსრულებელი“, ოჯახისთვის კი

„გარდაცვლილის სიმბოლური სახე, სიმბოლური მონაცვლე“.

ტეტანდარ / ტეტანდრობ „თანასოფლელების საკურთხე ტაბლა მიცვალებულის

გასვენების წინა დღეს“. სიტყვასიტყვით „ნაცრის პური“.

ჯრდი ჰამ „სულების გაცილების რიტუალი“.

ცოდან ლიხვანინე „ცოდვების მონანიება ქვების ტარებით“

ცოდან მუხვანინე „ცოდვების მომნანიებელი გულსაკიდი ქვების ტარებით“

ლაფანწ ლიკდწლ „საკურთხის ტაბლის და მიცვალებულის „ნახაზის“ აღება

წლისთავზე.

ქუნრე ლიბგრდწგი / ქალიბგრდწგი „სულების გაცილება“.

სვანურში გვხვდება საინტერესო ფორმა **ლიქუნაჷლ** „აგონია“, სულისა და სხეულის განყოფის პროცესი“ (სეგმენტაცია სიტყვისა ამგვარია: **ლი-ქუნ-აჷ-ჷლ**: **ლი-** მასდარის, საწყისის მაწამოებელია, **ქუნ** (< ქვინ) ძირია, **-აჷ** თემის ნიშანია, **- ჷლ** მრავალგზისობის სპეციფიკური მაწამოებელია). **ლიქუნაჷლ** ფორმის სიტყვასიტყვითი, ზუსტი ასახვა სალიტერატურო ფორმით რთულია. სემანტიკურ-ფილოსოფიური კუთხით თუკი გავაანალიზებთ, სვანური **ლიქუნაჷლ**, **ეჩე ბუასდ** „საიქიო“ (შდრ. ძვ. ქართული „იმა სოფლად“), **ლახორთე ლიზი...** ლექსემები თუ კოლოკაციები ეთნოლიგვისტიკაა. ხალხური წარმოდგენები ძველი ქართული „იმა სოფლის“ (შდრ. სვან. „**ეჩე ბუასდ**“) ანუ საიქიო ცხოვრების შესახებ ასახულია ზეპირსიტყვიერებასა და მიცვალებულს კულტთან დაკავშირებულ რიტუალებში. სვანური ამ თვალსაზრისით მდიდარ ეთნოგრაფიულ და ლინგვისტურ მასალას მოიცავს. თანამედროვე ლინგვისტიკის მნიშვნელოვან ამოცანას წარმოადგენს სიტყვათა კომბინატორული პოტენციალის გამოვლენა სხვადასხვა ენებში, რაც განსაკუთრებით აქტუალური გახდა **კორპუსლინგვისტიკის** განვითარების პირობებში. ამასთან ერთად, ლინგვისტიკაში დღესაც აქტუალურ პრობლემად რჩება ენისა და კულტურის, ენისა და საზოგადოების, ენისა და ადამიანის ურთიერთმიმართება (ენა კულტურაში და კულტურა ენაში, ენა საზოგადოებაში და საზოგადოება ენაში, ენა ადამიანში და ადამიანი ენაში), რაც მოითხოვს, რომ ეს მიმართებები თვალსაჩინოდ იქნეს ნაჩვენები კონკრეტული ფაქტებით [აზმაიფარაშვილი, 2020:]

მიცვალებულის კულტთან დაკავშირებული რიტუალების ამსახველი სვანური **კოლოკაციების** ძირითადი კომპონენტი არის ლექსემები - **ლიფანე, მეფანე, ლეფანე...** და **ლაქუნ** „სულეთი, სულისთვის განკუთვნილი ადგილი“. ამოსავალი არის ქვინ „სული“. სალექსიკონო მონაცემები ლექსემა სულზე: **ქჷინ** (ზს. ლნტ.) **ქუნ** (ლშხ.) – 1. სული. 2. სუნი. მუმჷან მწრა მეუარ ხანწამ ლგდგარი **ქჷინ** „სვან კაცს ძალიან სწამს მიცვალებულის სული“. **ქუნწარს** ლაფანაჷი“ სწმწახ ხასდიკ „სულებს კურთხევის (საკურთხის) დროს ხმაური სწყინთ“. **ქუნწარს** ემხუ ლადედ ლახორ ლოქ

ხარხ „სულელებს ერთი დღე თავყრილობა აქვთ“ [თოფურია, ქალდანი, 2000: 789]
ქუნარეში – მიცვალებულთა მოსახსენებელი კვირეული [ლიპარტელიანი: 2014: 259]

ლა-ქუნ სვანურად სიტყვასიტყვით არის სულეთი, სულისთვის განკუთვნილი ადგილი; სწორედ **ლაქუნ**-ზე ეპითეტების **ხოჩა**, **ხოლა** დამატებით იწარმოება სვანურად სამოთხე და ჯოჯობეთი ანუ **კარგი სულეთი** და **ცუდი სულეთი**. სინტერესოა ბ. ნიჟარაძის ცნობა ამასთან დაკავშირებით: „საიქიო სვანებს თავისებურადა აქვსთ წარმოდგენილი; იგი ვრცელი მინდორია, დაფარული მუდამ მწვანე და ნოჩის ბალახით. ზემოდან ცა აფარია, აქვს ერთი კარი სულელების შესასვლელი. ცხონებულნიც და წაწყმენდილნიც, ანუ სვანურიდამ რომ პირდაპირ გადმოვთარგმნოთ, კარგი სულისა და ცუდი სულის კაცები (**ხოჩა** ი **ხოლა** **ლაქუნა** **მარე**) ამ კარში შედიან. იქ კი ცხონებული კარგს „**ლაქუნთესკენ**“ (სულის ადგილი, ან **სასულეთი**) უხვევს, წაწყმენდილი კი – გლახა „**ლაქუნთესკენ**“. კარგი სასულეთი, ან ქართულად სამოთხე ამნაირად არის მოწყობილი [ნიჟარაძე, 1962: 178]

კარგი სასულეთის მოშორებით არის ერთი კუნჭული, სადაც განუწყვეტლივ წყვდიადი ჰსუფევს (მუბირ უტკვინ). აქ არის სხვათა შორის ფისის ტბა (**ფისემი გვიბ**). ეს არის გლახა სულეთი, ანუ ჩვენებურად ჯოჯობეთი (**ხოლა** **ლაქუნ**). მკითხველი ხედავს, რომ სვანების ჯოჯობეთი ან სულეთი ისეთი საშინელება არა არის, როგორადაც ამას აგვიწერს ხოლმე ჩვენი სარწმუნეობა, ე. ი. სვანეთის სასულეთში არა არის „ცეცხლი გენისა“ და დაუმრეტელი კუპრის ტბა-მდინარეები, ქაჯ-ემშაკთა ლეგიონი, გველ-ვეშაპნი და სხვანი მრავალნი. სვანების კარგი სასულეთიც, ან სამოთხე ბევრად ჩამოუვარდება ქრისტეს სასუფეველსა. აღსანიშნავია, რომ სვანების სამოთხეში მამა ღმერთს ადგილი არა აქვს და სული-წმიდის ხსენება სულ არა არის. სვანი არასდროს არ გაურევს ღვთის მსხვერპლს მიცვალებულის საკურთხს. პირველს ეძახის „**სალირბათ**“ (საღმრთო) და მეორეს „**საქუნ**“ (სულის საკურთხი) (ხაზგასმა ჩვენია ქ. მ.) [ნიჟარაძე, 1962: 179] წაწყმედილ სულად ვსთარგმნი სვანურ „**ქვინი ლითვეფ**“-ს, თუმცა პირდაპირ „**ქვინი ლითვეფ**“

ჰნიშნავს სულის დაკარგვას. მაშასადამე, წაწყმედილი სული იგივე დაკარგული სულია [ნიჟარაძე, 1962: 180]

ლიფანეს სვანურში მოეპოვება სარიტუალო დანიშნულება, კერძოდ, დაკავშირებულია მიცვალებულის კულტთან და მისი მნიშვნელობაა „მიცვალებულის სახელზე დადგმული ტაბლის დალოცვა, მიცვალებულთა სახელების დალოცვით მოხსენიება“. **ლიფანწლი** -წლ მრავალგზისობის სუფიქსითაა ნაწარმოები ლიფანე ლექსემიდან და აღნიშნავს სულების ოჯახებში სტუმრობის კვირეულს 18 იანვრიდან მომდევნო ორშაბათამდე; **ლიფანწლის** რიტუალს ასე აღწერს ბ. ნიჟარაძე: ყოველს წელიწადს სულები საქიოდამ (ზოგის სიტყვით, საფლავებიდამ) სააქაოს მოვლენ, ჭირისუფალთ ესტუმრებიან. ეს მოხდება ხოლმე ხუთ იანვარს, რომელსაც ხალხი „ადგომ“-ს ეძახის (ადგომა მკვდართა). ხუთს იანვრიდამ იმის მომყოლ ორშაბათამდე ჭირისუფალი სადილ-ვახშმად საკურთხის უკეთებს მიცვალებულთა და ამიტომაც ამ დროს ეძახიან „ლიფანალ“-ს (ფან-იჯრა). თვით ორშაბათს, როდესაც „ლიფანალ“ი თავდება, ეწოდება „ლისგვჯინალ“-ი (წაბრძანება სულთა) [ნიჟარაძე, 1962: 182]

ე თ ნ ო ლ ი გ ვ ი ს ტ ი კ ა შ ი ითვლება, რომ კოლოკაციათა შესწავლისას აუცილებლად უნდა იქნას გათვალისწინებული არა მხოლოდ სემანტიკა და ლექსიკურ-ფრაზეოლოგიური თუ მორფოსინტაქსური ურთიერთობა კოლოკაციაში კომბინირებული სიტყვებისა, არამედ გარკვეული **კონტექსტიც**, რომელშიც ესა თუ ის კოლოკაცია გამოიყენება. ეთნოგრაფიული კონტექსტის თვალაზრისით საინტერესოა სვანური კოლოკაციები:

ტეტადაჲრ / ტეტადარობ „თანასოფლელების საკურთხი ტაბლები მიცვალებულის გასვენების წინა დღეს“ (< „ნაცრის პური“).

ჩაჩი ლიშდაწლ - წვერის მოკვეთის რიტუალი მეორმოცე დღეს.

ლაფანწ ლიკდაწლ „საკურთხის ტაბლის და მიცვალებულის „ნახაზის“ აღება ორმოცზე ან წლისთავზე.

ლახორთე ლიწი „ლალხორში სულების წასვლა სამსჯელოდ“.

ჯრდი ჰამ „სულების გაცილების რიტუალი“ (< გრძელი დილა).

ქვინი ლიტხე „სულის დაბრუნება“.

ცოდან ლიხვშინე „ცოდვების მონანიება ქვების ტარებით“.

ქუნრე ლიხგრდანი /ქალიხგრდანი „სულების გაცილება“.

ქუნარტი ლიხგუჯინე „სულების გაბრძანება“...

1927 – 1934 წლებში სვანეთში მცხოვრები, ნიკო მარის დავალებით გაგზავნილი ევლოკია (დინა) კოჟევიკოვა ასე დეტალურად აღწერს ლაფანან ლიკდალის რიტუალს: ლაფანან ლიკდალ „საკურთხის სუფრის და ლოგინის აღება“. საკურთხის სუფრის და ლოგინის აღების (ლაფანან ლიკდალ) დღისთვის მიცვალებულის პატრონი ხარს და ღორებს დააყენებს გასასუქებლად. საკურთხის სუფრის აღების დღეს აკეთებენ ადამიანის „ნახაზს“. როგორც ცოცხალ ადამიანს, იმავე ფორმით ჩააცვამენ ტანსაცმელს. თუკი მამაკაცის საკურთხის სუფრის აღების დღეს, მაშინ მამაკაცის მონახაზს აკეთებენ. ჩოხა-ახალუხს მოაცვამენ, შარვალს ჩაცმევენ. პაჭიჭებსა (ზითხარალს) და ფეხსაცმელებში ჩააყოფინებენ ფეხებს, ქუდს და ყაბალახს დაახურავენ, ქამარს გაუკეთებენ და ხანჯალს შემოაბამენ. თოფს გადაჰკიდებენ. ამგვარად მოკაზმულ „ნახაზს“ მამაკაცისას საკარცულზე დასვამენ. წინ დაუდგამენ ფიჩქს ანუ სკამტაბლას. ფიჩქზე დადებენ ერთ დიდ პურს, დებენ ასევე როგორც ხარის, ასევე ღორის თითო კერძ ხორცს. ფიჩქზე აუცილებლად დგამენ ერთ ბოთლ არაყს. ბოთლიდან ჭიქებში ასხამენ არაყს. სავსე ჭიქას დგამენ ფიჩქზე. თუკი ქალის, დედაკაცის საკურთხის სუფრის აღების დღეს, მაშინ აკეთებენ ქალის „ნახაზს“ და იმას ქალის ტანისამოსს ჩააცვამენ. ქვედა ბოლოთი და ზედა ტანით შემოსავენ. ლეჩაქს დაახურავენ, ჩულქებს და ფეხსაცმელებს ჩააცვამენ. ძველ დროში ნაჭრის ტანისამოსი არ ჰქონდათ და ამიტომ შალის ტანსაცმელებს შეკერავდნენ ხოლმე და იმას აცვამდნენ, გარედან კი – ტყაპუქს. ადამიანის „ნახაზს“ რომ გააკეთებენ, მერე წინ დაუდგამენ საკურთხის ტაბლას – ფიჩქს. ხორცი, რაც კი რამ მოხარშეს, საკურთხის საგანგებო პურები ანუ ქაბზარ, არაყი და ყველანაირი კერძი უნდა დაიდოს ფიჩქზე. გრძელ ტაბლაზე

აწყობენ ცხუნილებს, მოხარშულ კვერცხებს და ხილს. საკურთხის სუფრის მთავარი ატრიბუტი არის კაარზი – მოხარშული და 2–3 მეტრის სიგრძეზე გაწელილი ყველი. კაარზს ზემოდან გადაწელავენ ცხუნილარზე, კუბდარებზე, ჭიმდვარებზე, კვერცხებზე და ხილეულზე.

საკურთხის სუფრის აღებას (**ლაფანწ ლიკდწლს**) ვინც აკეთებს, იმისი ნათესავები, იმისი ოჯახიდან გათხოვილი ქალები, ასულები (ლაისუშა), ამ ასულების შვილები – ბადიშები, მოძმეები, ახალგაჯობილი ნათესავები, გარდაცვლილის ბიძა და მისი შვილები საკურთხის სუფრით და საბატკე ზვარაკით მიდიან მიცვალებულის ოჯახში ამ დღეს. **მიცვალებულის მონახაზის** წინ გააკეთებენ ტაბლას, ტაბლაზე ცხუნილებს, კვერცხებს, სხვადასხვა ხილს და კარზს დებენ. საკურთხის ტაბლაზე აუცილებლად დებენ მრგვლად შემწვარ გოჭს (ბატკს). **ლაფანწ ლიკდწლის** ტაბლის აუცილებელი ატრიბუტებია: ლეტვრე, ცხუნილ, თიგრწლ, კაარზ... **თიგრწლ არის** სარჭისებიანი მრავალბოლოიანი თხილის ტოტი, რომელსაც ჯუჯა ხის ფორმა აქვს. კვერცხებ და ხილებჩარჭობილ ამ **თიგრწლს** ბატკზე და ცხუნილებზე ჩაასობენ და აუცილებლად ჩადგამენ საკურთხის სუფრაზე.

კოკით (სტამაანშუ) არაყს დგამენ ტაბლაზე. საკურთხის ტაბლის გაკეთებას რომ დაასრულებენ, მერე ჭირისუფლები, ქალები იწყებენ მიცვალებულის დატირებას. დატირებით რომ გულ იჯერებენ, მერე მოჰყავთ მღვდელი. მღვდელი აკურთხებს ტაბლებს და მთელ სუფრას. კურთხევას (ლიჯგრის) რომ მორჩება, მღვდელი აიღებს ჭიქას ტაბლიდან, ასხამს პურზე და ხორცზე. ამ ტანისამოსს, ამ სამოსელს ჰქვია **საფას** და ტანისამოსი აუცილებლად ყველაფერი უნდა იყოს ახალი.

მღვდელი რომ კურთხევის ცერემონიალს შეასრულებს, მაშინ უკვე ტაბლებს და „ნახაზსაც“ იღებენ. [კოჟენიკოვა, 1927: იფარი, საქაღალდე # 12]

საგანგებოდ უნდა შევჩერდეთ კოლოკაციაზე - **ლახორთე ლრზი / ლალხორთე ლრზი** „ლალხორში სულების წასვლა სამსჯელოდ“. სვანურში გვაქვს წარმოსახვითი გეოგრაფიული ადგილის აღმნიშვნელი ლექსემა **ლა-ხორ/ლა-ლხორ** სიტყვა, რომელიც სვანეთში ბჭობის ადგილის სახელწოდებად შემორჩა დღემდე.

ლახორ არ უნდა იყოს სვანური სიტყვა, რადგან ამ ტერმინში ძირია **ხორ**, რომელიც ბერძნულია და ნიშნავს ქვეყანას, ტომს, ხალხს [მიბჩუანი, 1986: 236] **ლა-** სვანური დანიშნულების მაწარმოებელი სუფიქსი ქართული სა-ს ბადალია. ამდენად ლახორ ნიშნავს სახალხო ადგილს, ხალხის თავშესაფარს. **ლა-ხორ/ლა-ლ-ხორ** ლექსემასთან დაკავშირებით სვანთა ეთნოგრაფიული ყოფიდან უაღრესად საინტერესოა იანვარში, **ლიფანწლის** ანუ სულების მოხსენიების კვირეულში სულების საგანგებოდ წასვლა და გამგზავრება **ლახორ-თე**, რათა იმსჯელონ, გადაწყვიტონ მთელი წლის განმავლობაში ვინ წაიყვანონ იმა ქვეყნად, იმა სოფლად (სვან. **ეჩე ბუასდთე**); **ლახორ-ში სულები** სვანთა რწმენით რჩებიან ერთი ღამის განმავლობაში და კვირა საღამოს შებინდებისას ბრუნდებიან. ოჯახის დიასახლისმა მათ ამ დროს უნდა დაახვედროს ცხელი ფაფა, რომლის ორთქლზეც თბებიან მთელი ღამე შორეულ ლა-ლ-ხორ-ში ნამოგზაურები და ნამსჯელები სულები – **ქუნწრუ**. ფაფა აუცილებლად უნდა უკურთხოს ოჯახის დიასახლისმა სანთლებით, შესანდობართა და შემდეგი ტექსტით: **ხოჩა ნალხორ წწიდედ** „კარგი განაჩენი, კარგი **ნა-ლ-ხორ-ი** მოგვიტანეთ ოჯახისათვის“.

საინტერესოა საკითხი, როგორია სვანურ კოლოკაციათა სტრუქტურა ანუ კომბინატორული მექანიზმი: კოლოკაცია **ქვინეგვემ** სვანურში კომპოზიტია და აღნიშნავს კონკრეტულ რიტუალს, სიტყვასიტყვით ნიშნავს „სულის საქმე“. **ლი-ქუნ-გჭემ-ი** < **ქვინეგვემ / ქუნეგვემ** საწყისია, **ლი-ი** კონფიქსით ნაწარმოები მასდარია და აღნიშნავს მიცვალებულის კულტთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებების პროცესს, ქმედებას მთლიანობაში: ქელების (გასვენების, ორმოცის, წლისთავის) „ლიფანების“ რიტუალები.

ქვინეგვემ / ქუნეგვემ „სულის საქმეები“ კოლოკაციათან არის დაკავშირებული ლექსემები: **მუქუნგვემი** და **ლექუნგვემი**. სალიტერატურო ქართულით ზუსტი თარგმანი რთულია, მით უფრო მიმდებარე ფორმით, ერთი სიტყვით გადმოცემა შესაბამისი სვანური სემანტიკისა:

მუქუნგვეში, ლექუნგვეში კოლოკაციათა სტრუქტურული ტიპი: არსებითი სახელი + არსებითი სახელი. **მუქუნგვეში < (მუ-ქუნ-გვეში-ი)** მოქმედებითი გვარის მიმღობაა და გულისხმობს **ლიქუნგვეშის** რიტუალის, მიცვალებულის კულტთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებების შემსრულებელს;

ლექუნგვეში < (ლე-ქუნ-გვეში-ი) კი ვნებითი გვარის მიმღობაა; გულისხმობს მიცვალებულს, ვის სახელზეც **ლიქუნგვეშის** რიტუალები უნდა შესრულდეს.

ლიჯგრი-ლიფანე „მიცვალებულთა სახელზე საკურთხი ტაბლების დადგმა და ლოცვით მოხსენიება“. **ლეჯგრი-ლეფანე** „მიცვალებული, ვის სახელზეც სრულდება რიტუალი საკურთხი ტაბლების დადგმით, შენდობით, მოხსენიებით, დალოცვით“.

მეჯგრი-მეფანე „მიცვალებულთა სახელზე საკურთხი ტაბლების დადგმელი და მიცვალებულთა სულების ლოცვით მომხსენიებელი“.

ქტინი ლიტხე „სულის მობრუნება“.

ქტინი ლიტხემი ლოც „სულის მობრუნების ლოცვა“.

ქტინი მეტხე „ის, ვინც ასრულებს სულის მობრუნების რიტუალს“. (მაგ. **ქტინი მეტხე** მწრეს ხეკუეს **ქტინი ლიტხემი ლოც** ხოხალდედს „მიცვალებულის სულის სახლში დასაბრუნებლად **სულის დამბრუნებელმა** ადამიანმა უნდა იცოდეს სულის დაბრუნების ლოცვა“ [ექსპედიციის მასალები, 2007 წ. დალის ხეობა].

ცოდან ლიხვანინე ცოდვების თვითგამოსყიდვის, ცოდვების მონანიების ერთგვარი რიტუალი ილლიაში გამოკერილი თუ გულსაკიდი ქვების ტარებით.

ცოდან მუხვანინე „ცოდვების თვითგამომსყიდველი, მომნანიებელი გულსაკიდი თუ ილლიაში გამოკერილი ქვების ტარებით“ ე. ი. ამ მძიმე რიტუალის აღმსრულებელი.

ტეტადან „თანასოფლელების საკურთხი ტაბლა მიცვალებულის გასვენების წინა დღეს“ სიტყვასიტყვით „ნაცრის პური“.

ტეტადორობ კი ჰქვია რიტუალს. ნაწარმოებია ქართული აბსტრაქტულობის -ობ სუფიქსით ლექსემიდან **ტეტადან**. **ტეტ-ან-დორ-ობ (<ტეტადან)** თანასოფლელების მიერ მომზადებული და მოტანილი საკურთხი ტაბლების ლიფანე მიცვალებულის გასვენების წინა დღეს. სიტყვასიტყვით იქნება „ნაცრის

პურობის რიტუალი“. ამასთან დაკავშირებით საინტერესოა ე. კოჟევნიკოვას ერთი ცნობა: „გასვენების წინა დღეს **ტეტადაჰრს** ვაკეთებთ მთელი სოფელი და მიგვაქვს მიცვალებულის ოჯახში პური. სამოდან ოჯახს 30 პური მიაქვს, დანარჩენ სოფლელებს 20 და მთელი სოფელი მივდივართ იმ ოჯახში“. კოჟევნიკოვა დეტალურად აღწერს, რომ **ტეტადროზზე**, როცა მთვარდება **ლიკვრწლის** რიტუალი, მუხლმოდრეკილი ჭირისუფლები მხოლოდ მაშინ დგებიან ჩოქებიდან. **ლიკვრწლ** „მრავალგზის ვედრება, შემოვედრება“. სემენტაცია: **ლი-კვრ-წლ**, სადაც **ლი** თავსართი არის მასდარის, საყისის მაწარმოებელი, **-კვრ-** არის ძირი; **-წლ / -აჟლ** სუფიქსი ამ ნაზმნარ სახელში არის მოქმედების მრავალგზისობის მარკერი. ეს კი სვანურის სპეციფიკაა. მოქმედების მრავალგზისობის კატეგორია არ იცის თანამედროვე სალიტერატურო ქართულმა (შდრ. ძველი ქართული ენა V – XI საუკუნებისა). გენეზისურად მრავალგზისობის **-წლ** სუფიქსი აღნიშნულ კოლოკაციებს ვნებითობის შინაარსს, პასივის სემანტიკას სძენს, რაც კონტექსტით განსაკუთრებით კარგად ჩანს ხოლმე სვანურში, თუმცა სრულებით ვერ აისახება სალიტერატურო ქართულში, რადგან თარგმანი (მაგ. **ლიკვრწლ / ლიკვრუნე** „ვედრება, შევედრებინება“) ვერ ასახავს ამ ფორმებს შორის სვანურ რიტუალში და შესაბამისად კოლოკაციაში არსებულ შინარსობრივ სხვაობას.

ენტოგრაფები აღნიშნავენ, მაგ. ე. კოჟევნიკოვა სიტყვასიტყვით განმარტავს, რომ ერთ კონკრეტულ რიტუალს ჰქვია **ჟემჯგრწნ**. <* **ჟი-ეს-ჯგრ-წნ** – „აქ ერთნი ვიყავით და იქაც ერთად ვიქნებით, იმ ქვეყნად, შენი მომსახურე ვიქნები იმ ქვეყანაში“. **ჟემჯგრწნის** რიტუალი მოიცავდა მიცვალებულისთვის არა მხოლოდ საკურთხი ტაბლების, ასევე სამოსის, ცხენის, სხვადასხვა ძვირფასი ნივთების თუ საგნების მიძღვნას და კურთხევას.

ჟემჯგრწნ <* **ჟი-ეს-ჯგრ-წნ** / [ჟემ <* **ჟი-ეს**] გენეზისი დამახასიათებელია სვანურისათვის; მას შესაბამისი გარემო და ფონოტაქტიკის წესები განაპირობებს.

ცნობილია, რომ ყოველი ენა თავისი **სემანტიკური სტრუქტურით** გამოირჩევა. „რამდენადაც ენა გვეძლევა არა ზოგადი ფორმით, არამედ როგორც მხოლოდ დედაენა,

ე.ი. გარკვეული ენის ქართულის, ფრანგულის, ჩინურის ... სახით, „მსოფლხედვა“ დედაენისეულია და ყოველ ენას (დედაენას) სამყაროს **ენობრივი მოდელირების საკუთარი წესი**, სამყაროს ენობრივი გადამუმავების საკუთარი „მსოფლხედვა“ აქვს. ზემორეგანხორციელებული სვანური რიტუალების ამსახველი კოლოკაციების ეთნოლინგვისტური ანალიზისა და ვ. ფ. ჰუმბოლდტისეული კონცეფციის - დედაენისეული მსოფლხედვის კონტექსტში ყურადღება შეიძლება გამახვილდეს ერთ გარემოებაზე:

მიცვალებულის კულტთან, სულთან... დაკავშირებული რიტუალების ამსახველი სვანური კოლოკაციების – **ლიქუნგუქეში, ლალხორთე ლიზი, ქუნარტ ლისგუქინე, ჩჩჩ ლიშდლ, ხოჩა ნალხორ...** სვანური სინტაგმების სალიტერატურო ქართულზე ზედმიწევნით თარგმნა თითქმის შეუძლებელია, ლიტერატურული ფორმით გადმოცემა და სვანურის შესაბამისი სემანტიკის სრულყოფილად ასახვა (მით უფრო სინტაგმური სახით გადმოტანა) სირთულეებთან არის დაკავშირებული. სწორედ იმიტომ რომ ეს სვანურის არქაულობის სპეციფიკაა; „საოცარი“ და ძალზედ შთამბეჭდავი სინტაქსური ფორმებია, და **ლინგვისტურად** სწორედ იშვიათი სრულყოფილებით ასახავს ამა თუ იმ ეთნოგრაფიულ რიტუალს, ამა თუ იმ წეს-ჩვეულებას, რომელსაც ასეთი გულმოდგინებით ასრულებდნენ სვანები მთელი შუა საუკუნეების მანძილზე, სავარაუდოდ, ქრისტეს წინარე ეპოქაშიც და XX საუკუნეშიც, კომუნისტური აკრძალვების და იძულებების მიუხედავადც კი. სწორედ ამიტომ, ამგვარი და სხვა არაერთი სპეციფიკური წეს-ჩვეულებისა თუ რიტუალის გამოცაა, რომ ქართველოლოგები სვანეთს – ქართული კულტურის ნამდვილ სავანეს, სრულიად დამსახურებულად უწოდებენ საქართველოს ოლიმპოს და ეთნოგრაფიულ „კალიედოსკოპს“, სვანურ ენას კი – **ქართველოლოგიის „ოქროს ზოდს“** (ა. არაბული). სვანეთი ხომ ქართული ეთნიკური სამყაროს, ქართული კულტურისა და სახელმწიფოებრიობის უძველესი კერაა, სვანები თავიანთი სამეურნეო, ეკონომიკური თუ კულტურული ცხოვრებით უხსოვარი დროიდანვე ქმნიან ქართველი ერის ერთიან ისტორიას.

საყურადღებოა ერთი ასპექტიც: სულთან და მიცვალებულის კულტთან დაკავშირებულ რიტუალებსა და წეს-ჩვეულებებში სვანურში თანამედროვე ქართული, თუმცა წარმოშობით ბერძნული სიტყვის – ეკლესიის სინონიმად მუდმივად გვხვდება სვანური **ლაჭტმი /ლაჭტჷმ** ლექსემა. **ეთნოლინგვისტური** ასპექტით ასევე საინტერესოა ამ სიტყვის **ლაჭტმი** „ეკლესია“ ეტიმოლოგია, გენეზისი, წარმომავლობა და სემანტიკა თანამედროვე სვანურში: **ლაჭტმი / ლა-ჭტმი-ი** < სვან. **მა-ჭტჷმ** „მადლობა“, **ნა-ლ-ჭტამ-ი** < სვან. ***ნა-ლა-ჭტამ-ი** „ნაეკლესიარი“; სვან. **ლაჭტმი /ლაჭტჷმ** სიტყვასიტყვით ნიშნავს „სამადლო, სამადლიერო“.

ლაჭტმნი ძღუდისგა მესტფელა თემნი თემნ ისგტრის [კოჩევიკოვა: იფარი, საქალაქი, # 2 გვ. 66] „ეკლესიის **გალავანში** სოფლის მკვიდრნი თემების მიხედვით სხდებიან“. რელიგიური და სახალხო დღესასწაულები მუდამ, შუა საუკუნეებშიც და შავზნელ საბჭოთა ეპოქაშიც კი მთელი პომპეზურობით, ზედმიწევნით, მთელი სიზუსტით სრულდებოდა სვანეთში. სვანური **მემზირ** ხომ არქაული ქართული მლოცველია. სალოცავი **ლემზირის მზირისადმი ზე აღმვლენი**. სვანურში მზის საკრალური დღე კვირა დღეა: სვან. მიშლადედ < მიჟ ლადად – მზის დღე! ქრისტიანობამ ამ დღეს კვირიაკე ანუ საუფლო უწოდა [ჯავახიშვილი, 1979: 171]. შესაბამისად, მკვლევართა აზრით, სვანურ ხალხურ დღეობებში დამარხული რელიგიური სივრცე საკმაოდ ძველია, არქულია.

საინტერესოა **ლიფანჯლის კვირეულის** ერთი რიტუალი, რომელიც ოთხი სინონიმური კოლოკაციით აღინიშნება; ეს არის რიტუალი ზამთარში, საიქიოდან სულების ოჯახებში სტუმრობის დასასრულს, ორმაზათ დილას, რიჟრაჟზე, გამთენიისას მთელი პომპეზურობით და წესების დაცვით, საკურთხე ტაბლით, ლოცვით, დიდი მოკრძალებით და ვედრებით სულების გაცილებისა. ეს კოლოკაციებია: **ჯრდი ჰამ** „გრძელი დილა“. **ქუნრე ქალიბგრდჷგი** „სულების გასტუმრება, სულების გაცილება“. **ლიჰლომალი / ქუნრჷნი ქალისგჷჯინე** „სულების გაბრძანება“. (**ლიჰლომალი** (< ლი-ჰლომ-ლი-ი) ლექსემის სიტყვასიტყვითი მნიშვნელობა ვერც სვანურ ლექსიკონებში და ვერც ეთნოგრაფიულ სამეცნიერო

ლიტერატურაში ვერ მოვიძიეთ, მიუხედავად არაერთ ინფორმატორთან გადამოწმებისა).

ეთნოგრაფიულ ლიტერატურაში გვხვდება ამ რიტუალის შემავსებელი დამატებითი ნიუანსებიც; მაგ. „ჯრდი ჰამლეტ ქუნრე ქანაზგრდგუნდო ლი ლენყე ლემზირაჲლ. ხემზირხ ნესკელდჲში თჳრინგზელს: დიდჲბი ლეკედ ნესკელდჲში თჳრინგზელ, ნიშგვე ქორჲ მერდე მჳრე ლჳხენტხილ ლესგი მჳზიგხჳნ დიდჲბი ლეკედ. ლემზირილჳრ უწჳნად ლიხ ლენყე ი ჩუღეთფე (ინფორმატორი სარინო ფარჯიანი, 1996 წ.)

„ჯრდი ჰამის შემდეგ სულების გასტუმრებისთანავე დასაცხოვია ლემზირები. ილოცებიან ნესკელდჲშის თჳრინგზელსთვის – დიდების მიმღებო ნესკელდჲშის თჳრინგზელო, ჩვენი ოჯახის წევრები დაიცავი ტკივილისგან, დიდება მოსასვლელო. ლემზირები უწჳნად არის დასაცხოვობი და მისართმევი“ [წერედნიანი: 2004:360]

ეთნოგრაფიულ კონტექსტთან ერთად საინტერესოა კოლოკაციათა სტრუქტურა, აღნაგობა. ამა თუ იმ მეტყველების ნაწილთა როლი და წილი მყარი ენობრივი ფორმების „შენების“ საქმეში. ეთნოლინგვისტიკაში დადგენილია, რომ ზმნურკომპონენტის სტრუქტურის კოლოკაციებით სახელდებულა ადამიანთა ქცევები და ქმედებები (წეს-ჩვეულებები და რიტუალები), ხოლო დანარჩენი სტრუქტურის კოლოკაციებით – ამ ქცევებსა და ქმედებებთან დაკავშირებული ესა თუ ის მოქმედი პირი, მოქმედების საგანი, მოქმედების თვისება, მოქმედების ადგილი და სხვ. სვანურში მიცვალებულის კულტთან დაკავშირებული რიტუალების ამსახველი ზ მ ნ უ რ კ ო მ კ ო ნ ე ნ ტ ი ა ნ ი სტრუქტურის კოლოკაციათა:

ჩჳჩჳ ლიშდჳლ / ჩჳჩჳ ლიქვე წვერის მოკვეთის რიტუალი მეორმოცე დღეს.

ქვინი ლიტხე „სულის დაბრუნება“.

ლაფჳნჳ ლიკდჳლ „საკურთხის ტაბლის და მიცვალებულის „ნახაზის“ აღება წლისთავზე“.

ლალხორთე ლიზი „ლალხორში სულების წასვლა სამსჯელოდ“.

ქუნარტნი ლისგუჯინე „სულების გაბრძანება“.

ქუნრე ქალიბგრდჭგი „სულების გაცილება“.

ლიქუნგტეში „მიცვალეზულის კულტთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებები“.

ცოდან ლიხვჭშინე „ცოდვების მონანიება ქვების ტარებით“.

არსებითთან ერთად ზედსართავი სახელი ატრიბუტების, ეპითეტების როლში მონაწილეობს შემდეგ ფრაზემებში ანუ ოდენ ს ა ხ ე ლ უ რ კ ო მ კ ო ნ ე ნ ტ ი ა ნ ი სტრუქტურის სვანური კოლოკაციებია:

ჩჩჩ მუქცე „წვერის მოკვეთის რიტუალის შემსრულებელი“.

ლანგაჟი მეგნე „წვერის მოკვეთის რიტუალის შემსრულებელი, ოჯახისთვის გარდაცვლილის სიმბოლური სახე, სიტყვასიტყვით „ადგილზე დაყენებული“.

ქვინი მგტხე „სულის დაბრუნების რიტუალის შემსრულებელი“.

ხოჩა ლაქუნ „სასუფეველი“ < „კარგი სულეთი“.

ხოლა ლაქუნ „ჯოჯოხეთი“ < „ცუდი სულეთი“.

ხოჩა ნალხორ „სულების კარგი ნამსჯელი“.

ხოჩა ლაქუნან მარე „სასუფეველში მოხვედრილი“ < „კარგი სულეთის ადამიანი“.

ხოლა ლაქუნან მარე „წარწყმედილი“ < „ცუდი სულეთის ადამიანი“.

ჯრდი ჰამ „სულების გაცილების რიტუალი“ < „გრძელი დილა“.

ამრიგად, სვანური ხასიათდება არქულობით და რიტუალების ამსახველი ლექსიკის, ფრაზეოლოგიზმების, კოლოკაციების სიმდიდრითა და მრავალფეროვნებით. (ტერმინით კოლოკაცია ეთნოლიგვისტიკაში აღინიშნება ტრადიციებით გამაგრებული სხვადასხვა სტერეოტიპული ქცევა, (წეს-ჩვეულება, რიტუალი), რომელიც გამოხატულია მყარი ენობრივი ერთეულით).

სვანურში გამოვლინდა მიცვალეზულის კულტთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებების, რიტუალების ამსახველი ორ ათეულზე მეტი კოლოკაცია: ქვინი ლიტხე „სულის დაბრუნება“. ხოჩა ლაქუნ „სასუფეველი“ სიტყვასიტყვით „კარგი სულეთი“. ლახორთე ლრზი „ლახორში სულების წასვლა სამსჯელოდ“ ჯრდი ჰამ „სულების გაცილების რიტუალი“...

ზემორე კვლევაში წარმოდგენილია ამ კოლოკაციათა ეთნოლინგვისტური ანალიზი; შესწავლილია კოლოკაციათა გამოყენების კონტექსტი და სტრუქტურა. გაირკვა, რომ აღნაგობის მიხედვით სვანურში გვხვდება როგორც ზმნურკომპონენტანი (ქუნარტნ ქალისგუჯინე „სულების გაცილება“ „სულების გაბრძანება“...) ასევე ოდენ სახელური სტრუქტურის (არსებითი სახელი + არსებითი სახელი, ზედსართავი სახელი + არსებითი სახელი, მიმღეობა + არსებითი სახელი, არსებითი სახელი + მიმღეობა...) კოლოკაციები (ხოჩა ლაქუნ „სამოთხე“ (< „კარგი სულეთი“). ჯრდი ჰამ „სულების გაცილების რიტუალი“ (< გრძელი დილა“)... ხასგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ წეს-ჩვეულებებთან დაკავშირებული სვანური ფრაზეოლოგიზმებისა და კოლოკაციების ეთნოლინგვისტური ასპექტით კვლევა იძლევა უაღრესად საინტერესო დასკვნების გაკეთების შესაძლებლობას.

ლიტერატურა

- აზმაიფარაშვილი, ლ. (2020). ლევან აზმაიფარაშვილი. სიტყვაწარმოებისა და ფრაზეოლოგიის ეთნოლინგვისტური შესწავლისათვის, იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება, ტ. 48, თბილისი, თსუ გამომცემლობა.
- ნიჟარაძე, ბ. (1962). ბეარიონ ნიჟარაძე, თვისუფალი სვანი. ისტორიულ-ეთნოგრაფიული წერილები, თბილისი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- თოფურია, ვ. (2002). ვარლამ თოფურია, სვანური სინტაქსი, შრომები, ტ. II თბილისი, გამომცემლობა „ქართული ენა“.
- თოფურია, ვ. ქალდანი, მ. (2000). ვარლამ თოფურია, მაქსიმე ქალდანი, სვანური ლექსიკონი, თბილისი, გამომცემლობა „ქართული ენა“.
- სწმ (1986). სვანეთის წერილობითი ძეგლები, (ტექსტები გამოსაცემად მოამზადა ვალერი სილოგავამ) ტ. I 1986 წ. ტ. II თბ. 1988წ. თბილისი, გამომცემლობა „მეცნიერება“.

ფენრიხი, ჰ. სარჯველაძე, ზ. (1990). ჰაინც ფენრიხი, ზურაბ სარჯველაძე, ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი, თბილისი, თსუ გამომცემლობა.

კოჟევნიკოვა, ე. (1927) ევდოკია (დინა) კოჟევნიკოვა. სვანური ტექსტები [ხელნაწერი 1200 გვერდი]

ლიპარტელიანი, ა. (1994). ასლან ლიპარტელიანი. სვანურ-ქართული ლექსიკონი (ჩოლურული კილო). თბილისი.

ჯავახიშვილი, ივ. (2002). ივანე ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, I თბილისი. გამომცემლობა მეცნიერება.

მიზჩუანი, თ. (1989) თემურ მიზჩუანი, დასავლეთ საქართველოს ქართველ მთიელთა ეთნოგენეზის, განსახლებისა და კულტურის ისტორიიდან, თბილისი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.